

מאת: [ד"ר יצחק ורדי](#)

הרב ישראל דנדרוביץ

מגיד שעורי הירושלמי בקול הדף

ערד

אוצר החכמה

הקריאה מעוררת הזמן והעניין

000000

קבלה בידינו: "הזמן מעורר את הקריאה והקריאה מעוררת את הזמן" ובמאמר זה נתחקה אחר שורשי הדברים ונברר את הכוח והסגולה שיש לכל דבר הנלמד להשפיע את עניינו

פרק 'הזהב' משפיע פרנסה

הרה"ק רבי אברהם שלום מסטראפקוב שהה פעם בעיר אונגוואר והתאכסן שם בביתו של הרה"ח יהושע העשיל פרידמן ע"ה, מחשובי החסידים שבעיר ומנשואי פניה. שקד הרבי על תלמודו במסכת שהיה עוסק בה באותם הימים – מסכת קידושין, ואף סיים אותה. הבחין הגבאי שהרבי מסיים את המסכת ושאלו: איזה מסכת יוציא מארון הספרים? האם את מסכת בבא קמא שהיא המסכת הבאה אחרי מסכת קידושין, או שמא מסכת אחרת?

השיב לו הרבי: אין צורך שתגיש בפני כל מסכת אחרת. ותיכף ומיד החל הרבי ללמוד שוב את מסכת קידושין מתחילתה. הבחין הרבי בפליאתו של הגבאי, והסביר לו את פשר הדבר ע"פ מעשה שהיה אצל זקנו הרה"ק רבי חיים מצאנז – בעל 'דברי חיים':

באחת השנים שבהם הנהיג הדברי חיים את עדתו המפוארה, הורע מאוד מצב פרנסתם של בני ישראל. אפשרויות הפרנסה הצטמצמו וקול שוועת בני ישראל המבקשים לחם עלה באוזני הדברי חיים שהצטער מאוד בצערן של ישראל.

היה הרבי לומד שוב ושוב את פרק 'הזהב' שבמסכת בבא מציעא, הוגה בו משננו וחוזר עליו ללא הרף. ואף הסביר את קביעות לימודו דווקא בפרק זה באומרו: הלוא יהודים צריכים פרנסה ושוועתם באה לפני כי אמשיך להם שפע פרנסה מן השמים – העצה לכך היא ללמוד את פרק הזהב, אשר כשמו כן הוא ומסגולת הלימוד בו להמשיך פרנסה טובה מן השמים.

סיים הרה"ק מסטראפקוב את דבריו: בהיותי כאן בעיר אונגוואר באו לפני יהודים רבים ודמעתם על לחיים בבקשתם מן השמים להיוושע בשידוכים טובים, כענבי הגפן בענבי הגפן – לפיכך לומד אני את מסכת קידושין שסגולתו היא כשמו להמשיך את עניין הישועה בזיווגו של אדם לכל בני ישראל¹.

1. מפי האדמו"ר מסטראפקוב שליט"א, 'הליכות קודש' טבת תשס"ט עמוד 14.

הזהב - וכל ענייני הזהב

קבלה בידינו מפי ספרים וסופרים מגדולי החסידות, ויסודתו בהררי קודש בדברי הקדמונים, כי בכוחה העצום והנורא של תורתנו הקדושה יש גם את הסגולה להשפיע את העניין הנלמד בה. כך כאמור עתה מצאנו שיש בכוחה של מסכת קידושין להשפיע את עניין הישועה בקידושין ולפעול לאדם לזכות בזיווג נכון, וכוח זה נמצא גם במסכתות אחרות העוסקות בנידון זה של קידושין ונישואין כמו מסכת כתובות.

וכפי שהיה אומר הגאון רבי יעקב סגל פראגר בעל 'שאלת יעקב' וחתנו של רבינו המהר"ם שיק שקבלה יש בידו 'בשם גדולים למי שקשה לו למצוא זיווגו ילמוד בעיון מסכת כתובות ומסוגל שיהיה חתן'².

וכך יש בכוחו של פרק הזהב להשפיע פרנסה על הלומד אותה. ודון מינה ומינה שהוא הדין יהיה בכל העניינים התורניים שעוסקים בזהב – שהלומד בהם ישפיע על עצמו שפע ברכה והצלחה לפרנסה טובה בניקל ובהרחבה.

במאמרינו זה נאסוף כעמיר גורנה דוגמאות מרתקים ומעניינים על לימודים שונים שיש בהם להשפיע על הלומדים אותם, הכלולים תחת מטבע הלשון החסידית 'הקריאה מעורר הזמן' ונביא את שורש הדברים והסברם ככל אשר תשיג ידינו.

הקריאה מעורר הזמן

יסוד הדבר כבר מפורש למעשה במסכת מנחות³: "אמר רבי יצחק: מאי דכתיב (ויקרא ו יח) 'זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם' - כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם".

בחידושו זה של רבי יצחק נאמר שאדם הלומד את תורת החטאת ואת תורת האשם (כגון סדר קדשים דמיירי בהלכות עבודה – רש"י שם) הרי זה משפיע עליו מן השמים את אותה תוצאה כאילו הוא הקריב בפועל את החטאת ואת האשם.

ומכוח זה אשר יש בכוח לימוד התורה להשפיע את העניין הנלמד, מצאנו לקדמונים שכתבו שבכל זמן ומועד יש ללמוד את ענייני התורה הנוגעים לו. ובשפתי צדיקים ובלשון חסידים נקרא עניין זה: "הזמן מעורר הקריאה והקריאה מעורר הזמן".

והכוונה בזה היא: שבזמן פלוני, כגון בחג הסוכות יש לקרוא וללמוד בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ בכל הקשור לחג ומצוותיו – וזהו שהזמן מעורר הקריאה, כי הזמן מבקש תפקידו לעסוק בתורתו בעניינא דיומא. וכיון שכן, שבזמן מסוים קראו ולמדו את עניינו,

2. כך שמע מפיו אחיינו הגה"ק רבי יצחק וייס מווערבוי - 'אלף כתב' אות רפז.

3. קי. א.

יש בסגולת אותה הקריאה לעורר שיושפע על הלומד מקדושת הזמן – וזהו שהקריאה מעורר הזמן.

וכה דיבר בקדשו הרמח"ל בספרו דרך ה':⁴ "והנה צריך שתדע, שמן התיקונים הגדולים שסידרו הנביאים לישראל היה ענין הקריאה בתורה... קריאת פרשיות מיוחדות בזמנים מיוחדים. וזה, כי הנה ספר התורה הוא כלל מה שנמסר לנו ממנו ית' להיותו הוגים בו, שעל ידי זה תמשך לנו הארתו... והנה לקבל הארה זו בתמידות, תיקנו שנהיה הוגים בו במקלותינו בתמידות על הסדר, וזה מלבד ההגיון הפרטי הראוי לכל אחד ואחד בפרט. והנה על ידי הקריאה התמידית הזאת, מתמיד בנו אור הקדושה הזאת. וגם בזמנים המיוחדים כפי ענינם, ראוי שנקרא הפרשיות הנוגעות לעניינים ההם, להחזיק הארת הימים, על ידי כח התורה, שהוא הכח היותר חזק שיש לנו".

וכן כתב רבינו השל"ה הקדוש (בתחילת מסכת פסחים): "נראה לע"ד מנהג טוב לקרות בכל יום פרשת הנשיא של זה היום, כי כל נשיא ונשיא היה לו סודות גדולות אשר המשיכו שפע הרוחניות כל אחד לשבטו כל ימי עולם... ובקריאת הפרשה הוא מעורר קדושת היום, וכאשר נהגו הספרדיים לומר בכל זמן זמן מזמורים מעניינים של יום".

והיינו מה שהגיד הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק שחז"ל גזזו את האור של כל יום טוב בתוך המסכת שלה⁵, ולכן מחובת כל דורש ומבקש ללמוד ביום טוב את המסכת שלה ועל ידי זה הוא יזכה לקבל את אורה הגדול.

גם בפרשת השבוע

מן הראוי להשים אל לב שאין אנו כאן מדברים כלל על אותו העניין המבואר בקדמונים שבכל יום טוב מתעוררת ההארה של אותו הזמן הקדמון, כמו בחג השבועות שמתעורר בו ענין מתן תורה וכיוצא בזה, אשר כל המסתעף מזה ראוי למאמר בפני עצמו.

הנקודה שהעלינו כעת אינה אלא שבכל זמן ומועד יש בהם סגולה ללמוד את התורה הקשורה אליהם ובכך נשפע על הלומד מקדושת הזמן. ואף בזה לא נדון בהמשך מאמרנו כי אם על חידושים נפלאים אותם חידשו גדולי החסידות על בסיס רעיון זה.

תחילה וראש מלמדים אותנו רבותינו הקדושים שעניין זה ש'הקריאה מעורר את הזמן' אינו דווקא לעת אשר 'הזמן מעורר את הקריאה', כמו בחג הפסח שזמנו בט"ו בניסן מעורר את הקריאה והקריאה מעורר את הזמן, אלא גם כשהזמן לא עורר את הקריאה כי אם שהיה הקריאה מחמת פרשת השבוע – עדיין מעוררת קריאה זו את הזמן, ולכן בפרשת בא למשל מתעורר עניין יציאת מצרים וחג הפסח.

4. ח"ד פ"ח אות ו.

5. הובא ב'שם משמואל' במדבר תרע"ג ועוד.

הרה"ק מסאסוב בפרשת בא

1234567

ומפי ספרים וסופרים שמענו שהרה"ק רבי משה לייב מסאסוב הרגיש בשנה אחת בפרשת בא את ההתעוררות של יציאת מצרים וחג הפסח, עד כדי כך שאמר עם הציבור את תפילת ההלל!⁶

והרה"ק רבי חיים אלעזר ממונקאטש סיפר זאת והוסיף על כך תוספת נאה: "במה שמספרים העולם בשם זקני הקדוש ר' משה לייב זי"ע מסאסוב כי פעם אחת בפרשת בא בליל שבת קודש הגיד הלל שלם בברכה בבית המדרש שלו, וכנראה הגיע אז לבחינה שהקריאה (בפרשת בא) ממשיך הזמן של יום א' דפסח, היינו שהרגיש מבערב ליל שבת קודש כמו שהוא ליל פסח, על כן אמר הלל עם הציבור, ולא הזכירוהו שום אחד מהציבור. ומדוע היה דווקא אצלו המעשה הזאת - הגדתי זה כביר טעם לשבח: יען שיום פטירתו היה (ד' שבט) יום ג' פרשת בא, וכן חל לעולם הילולא דיליה בפרשת בא". ומסיים שם שהגיד פירוש זה לפני אביו, הלא הוא הרה"ק רבי שלמה ממונקאטש בעל 'שם שלמה' וקלסיה.⁷

בעיון דק יכולים להבחין כאן בחידוש על חידוש, שהתעוררות נפלאה זו של הרה"ק מסאסוב לא באה לו לאחר שקראו בתורה בפרשת השבוע, כי אם כבר בליל שבת קודש. והיינו, שכוח הקריאה לעורר את הזמן הושרש בפרשת בא כבר מתחילת השבת, ולכן כבר בליל שבת הוא קרא את ההלל.

בפרשיות נוספות

אוצר החכמה

ומצאנו כיוצא בזה לרבים מגדולי החסידות שהמשיכו את הזמן והעניין של הקריאה בפרשת השבוע. וכה דבר בקדשו הרה"ק רבי אהרן מקארלין: "בשבת פרשת פרה אמר: שצריך להאמין שכשם שנטהרים באפר הפרה ממש להקרבת הפסח ממש, כמו כן נטהרים בזמן הזה בקריאת פרשת פרה כל אחד ואחד לפי מדרגתו להארת הפסח ולקדושת כל אחד ואחד לפי בחינתו בקדושה".⁸

ודבר זה היה מוחזק בידו מבית אבא שכך הגיד בשם אביו הרה"ק רבי אשר מקארלין: "אאמו"ר צוקלל"ה כשהיה קורא בשבת זה פרשת יום הכפורים, היה לו געגועין גדולים על יום הכפורים כמעט עד כלות הנפש. והיה אומר משל: כשרוקחין מרקחת קודם נישואין בשביל הנישואין, טועמין מן המרקחת גם בשעה ההיא. וכך בשבת זו צריך להתעורר בהתעוררות קדושת יום הכפורים".⁹

6. 'אהלי יעקב' הוסיאטין, פרשת בא.

7. 'דברי תורה' מהדו' ח אות לו.

8. 'בית אהרן' ליקוטים דף קמד א.

9. שם פרשת אחרי.

וכן מצאנו בספרי חסידות שהפליגו בשבח ובמעלת פרשיות אמור ופנחס שמוזכרים בהם ענייני המועדים, ואמרו שכוחם ככוח המועדים עצמם. והרי לך בזה מה שהביא הרה"ק רבי שמואל משינאווא¹⁰: "אזכיר מה ששמעתי מפה קדוש הרב מנעשכ"ז ז"ל שלפרשה זו (פרשת פנחס) יש כח של כל הרגלים. ומי שהוא בשבת זה אצל צדיק הדור כאילו היה אצלו כל הרגלים וימים נוראים. ושמעתי מחסיד אחד מתלמידי אדמו"ר מפרשיסחא ז"ל ששמע ממנו כדברים האלה".

גם יצוין שהרה"ק רבי חיים אלעזר ממונקאטש הגיד שפרשת וירא יש בה הכוח של ראש השנה, לפי שיש בה הקריאה של שני ימי ראש השנה; ופירש בזה מה שראה אצל הרה"ק רבי יחזקל משינאווא שדיבר בפרשה זו מעניין התקיעות והשוניות¹¹.

ולא רק קריאת התורה של פרשת השבוע – אלא גם קריאת התורה של המועדים העוסקים בזמנים נוספים יש בכוחם לעורר את הזמן. וכך ראה להגה"ק רבי אריה צבי פרומר מקוזיגלוב בספרו 'ארץ צבי'¹² המסביר שבשמחת תורה שקוראים בה את הפרשה של 'וימת שם משה' (דברים לד ה) אזי הקריאה מעורר הזמן ונחשב כאילו אז זה יומא דהילולא של משה רבינו רעיא מהימנא.

ועוד מצאנו כהנה וכהנה בדברי תורתם ובשיחות קדשם של רבותינו מאורי החסידות שבכל הדורות אשר הראו לצאן מרעיתם את הדרך ילכון בה בכך שיש בכוח פרשת השבוע וקריאת התורה לעורר את הזמנים המוזכרים בה.

מבלי כל קשר לזמן

וגדולה מזו אמרו, שלא זו בלבד שהקריאה מעורר את הזמן אם לומדים ענייני פסח בחג הפסח או למצער בפרשת בא וכיוצא בזה, אלא הוא הדין גם בזמן אחר שאין בעצמותו כוח לעורר את הקריאה ואין לו כל קשר עם זמן זה, שגם אז עדיין יש בכוח הקריאה לעורר את הזמן.

דהיינו שכוח זה הנמצא בתורה, שבסגולתו להשפיע את עניינו, אינו נמצא בדווקא באותו הזמן הראוי לו, וכגון מסכת סוכה דווקא בחג הסוכות, אלא בכל עת וזמן שאדם לומד עניין פלוני הרי הוא יכול להשפיע את סגולתו וכאילו הוא ממש זמן זה.

והיטיב להגדיר זאת הרה"ק רבי זכריה מנדל מירוסלב בספרו 'דרכי צדק'¹³: "יזהר כשצריך לרפואה ילמד בעניין רפואה בגמרא, וכל סיפורי מעשיו יספר מניסי השי"ת בענייני

10. בספרו 'דמתיים צופים' על תנ"ך זוטא פי"ז.

11. 'סדר שנה האחרונה' אות קיא. (ומה שהביא שם מהקדושת לוי נראה שטעות בידו כי בספר קדו"ל אין מוזכר מזה, ונתחלף לו מכל האמור להלן).

12. פרשת נח.

13. לבוב תקנ"ו. אות כה.

רפואה, ועל ידי כך מעורר עולם הרחמים לרפואה, וכן לשאר דברים: להכנעת אויבים או להצלה ולכל ישועה".¹²³⁴⁵⁶⁷

קריאת מגילת אסתר בחג הפסח

לסבר את האזון על טיבה של סגולת הקריאה לעורר את הזמן גם כשהוא אינו הזמן, נעתיק בכאן מעשה רב נפלא אותו סיפר הרה"ק רבי יוסף מאיר מספינקא בעל 'אמרי יוסף': מעשה באברך אחד שלאחר שערך את הסדר בליל שני של פסח ואמר שיר השירים והארץ בסיפור יציאת מצרים עדיין לא חטפתו השינה, והתיישב בדעתו שמכיוון שיום שני של פסח הוא הזמן של סעודת אסתר, הרי שדבר נכון הוא לקרוא את המגילה.

ויהי כאשר סיים לקרוא את המגילה, ראה שבאה אליו נשמה מהעולם העליון בבקשת תיקון לעצמה. שאל אותה האברך: מה שייכות יש לך עימי, ומפני מה באת אלי דווקא לעת הזאת. ענתה לו הנשמה: שישנם נשמות כאלה שמעוכבים מלהיכנס לגן עדן כל עוד אין להם זכות מיוחדת, אולם ביום הפורים בשעת קריאת המגילה נפתחים השערים וכולם יכולים להיכנס.

וכיון שכל קריאת המגילה אינה נמשכת כי אם שעתיים או שלוש הרי שאין כל הנשמות מצליחות להיכנס וכל הקודם זוכה, ומי שלא היה סיפק בידו להיכנס – עליו להמתין לקריאת המגילה של השנה הבאה. הוסיפה הנשמה וסיפרה על עצמה, שכבר כמה וכמה שנים שמנסה היא להיכנס בשעת קריאת המגילה ואין היא מצליחה מפאת הדוחק העצום שיש שם, והתיישרה בדעתה ששוב לא תזוז מעם הפתח עד אשר יקראו שוב את המגילה.

והנה לפתע, ביום שני של פסח, שמעה הנשמה את קול קריאת המגילה והחלה להתווכח עם המלאך שומר הפתח של הגן עדן שייתן לה להיכנס שהרי קוראים עתה את המגילה, והוא באחת ומי ישיבנו שעתה אינו יום הפורים ואין זה הזמן של קריאת המגילה ולכן היא אינה יכולה להיכנס.

ויהי כאשר נתווכחו בזה באה ההחלטה לפני בית דין של מעלה שנמנו וגמרו שמכיוון שאליבא דאמת אין זה עתה הזמן האמיתי של קריאת המגילה, הרי שעליה לירד אל אותו האברך הקורא ואם הוא יפסוק שיכולה היא להיכנס אכן ייתנו לה להיכנס.

המתיקו זקני חסידי ספינקא סוד ואמרו: הלוא מדרכו של בעל האמרי יוסף לפרש תמיד את שמות נשואי מעשיותיו, והנה כאן סתם ולא פירש – אין זה אלא כי אם שהוא עצמו היה אותו האברך!¹⁴

וכיוצא בזה מקובל בידינו על צדיקים נוספים שהיו ממשיכים ישועות על ידי שקראו את המגילה בליל שני של פסח, וכפי שנביא להלן. ומתגלה לנו כאן סגולה זו של הקריאה

14. 'הגדה של פסח' לבית ספינקא, עמ' קעח.

לעורר את הזמן הגם שהוא אינו זמנו האמיתי, שהרי המה קראו את מגילת אסתר בחג הפסח ופעלו ישועה כאילו היה זה בזמנו האמיתי ביום הפורים.

⁶²אור

קריאת שמע שלא בזמנה

דוגמא מפליאה ביותר לכך על יכולת הקריאה לעורר את הזמן גם כשזה אינו זמנו כלל, מצאנוה בעניין קריאת שמע בזמנה, שמקובל בידינו מגדולי החסידות שהמאחר את זמן הקריאה יכול על ידי עצם הקריאת שמע להמשיך ולעורר את זמן החיוב ויחשב לו כאילו הוא קרא בזמנה.

⁶³אור החכמה

ומרוב עוצם החידוש שבדבר זה אמרתי להעתיק את לשון קדשם של מאורי החסידות שגילו לנו מסוד ה' ליראיו שיש בכוח התורה למשוך ולהשפיע את הזמן גם שלא בזמנו הקבוע.

וכך הביאו בשם הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר: "אמר, הנה הרבי זצ"ל מגור (הרה"ק החידושי הרי"ם) אמר כך: דפרשת בא הוא ימים ראשונים של פסח, ופרשת בשלח ימים האחרונים של פסח. אבל אני הולך בעניין, היאך יכול להיות כך, הא מתי שהוא זמן קריאה אין זמן מועד, ומתי שהוא זמן המועד אין זמן הקריאה.

⁶⁴אור החכמה

⁶⁵אור החכמה

אבל התירוץ הוא כך, אם סובר הדבר באמת - מושך הזמן, ואם כן יכול להיות שבזמן המועד שחסר זמן הקריאה - אז מושך זמן הקריאה לכאן, ובזמן הקריאה שחסר זמן המועד - מושך זמן המועד לכאן.

ומכוח זה מיושב המשנה (ברכות דף ט ב): 'הקורא מכאן ואילך לא הפסיד' ומפרש הגמרא: לא הפסיד הברכות, אבל לפי זה באמת מיושב שבאמת לא הפסיד הקריאת שמע גם כן משום שהוא סובר כוונה באמת, אם מאחר הזמן לא הפסיד, משום שיכול למשוך הזמן לכאן כמו הקורא בתורה שחסר גם כן זמן הקריאה או זמן המועד, ואף על פי כן מושך הזמן לכאן, כמו כן גם כאן כאן אף על פי שעבר הזמן יכול למשוך הזמן לכאן¹⁵

⁶⁶אור החכמה

ובסגנון אחר הביאו בשמו: "שמעתי מהנ"ל שאמר פעם אחת על הגמרא ברכות במשנה 'קורא ק"ש מכאן ואילך לא הפסיד כאילו קרא בתורה', ואמר הפירוש: כמו שקוראין בתורה פרשת מועדים בשבת שאינו אותו יום טוב, כמו פרשת אמור ופרשת ראה ופרשת פינחס אף שאינו זמן יום טוב, מכל מקום בקריאת פרשת המועדים מושכין הזמן על אותו שבת כאילו היה באמת אותו זמן, הכי נמי בקריאת שמע אף שהוא אחר זמן הק"ש מכל מקום מושכין הזמן על אחר כך כמו בקריאת התורה"¹⁶.

15. 'חשבה לטובה' פיעטרקוב תרפ"ט, עמוד 63.

16. 'שיח שרפי קודש' ענייני תפילה אות נ.

בשפתי צדיקים

והנה מצאנו שרבו הרה"ק רבי שמחה בונים מפרשיסחא כבר אמר כן כששוחח על כך עם אחד מגאוני ארץ:

"שמעתי בסיגנון אחר שכאשר היה מרן הר"ר בונם זצללה"ה בעיר ברעסלא אצל הגאון ר' אברהם טיקטין זצלה"ה בעל המחבר ספר 'פתח הבית' שהיה אב"ד שאל אותו על איחור זמן התפלה, והשיב לו מרן זי"ע ע"פ דברי המשנה דתנן 'הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה' ותמיה דפשיטא הוא דעכ"פ יש לו שכר קריאה בתורה, ולכן אמר זצללה"ה דהפירוש הוא כך דכמו שאנו קוראים פרשת המועדות בפרשת אמור או בפרשת פנחס אפילו שלא בזמן וע"כ שהקריאה שלנו מעורר הזמן, הוא הדין בקריאת שמע - מי שראוי לכך מעורר הזמן אז והוי כקורא בזמנו. והבן"¹⁷

ומטו לן זאת כבר בשם הרה"ק רבי ישראל מרוזין:

"הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה, דהנה יש ב' מיני התעוררות: (א) מצד הקריאה (ב) מצד הזמן; מצד הקריאה - היינו שבכל עת שישראל קוראין בתורה פרשת המועדות אף שאינו עוד הזמן של החג ההוא מכל מקום מתעורר אז בזמן הקריאה הניסים שנעשו בזמן ההוא דהיינו התעוררות הגאולה בזמן יציאות מצרים וכדומה, ויש התעוררות מצד הזמן - שמגיע הזמן שנעשה ניסים לישראל.

וזה רמזה המשנה גבי קריאת שמע 'הקורא מכאן ואילך' - שאינו עוד הזמן של קריאת שמע, מכל מקום 'לא הפסיד' כי אף שאין עוד התעוררות מצד הזמן מכל מקום יש התעוררות מצד הקריאה. ומסיים המשנה 'כאדם הקורא בתורה' - פירוש: הרי זה דומה כאדם הקורא בתורה סיפורי הניסים של ישראל שיש התעוררות מצד הקריאה כהאמור לעיל אף שאינו בזמן הראיה"¹⁸

וקדם לכולם הרה"ק רבי ברוך ממזבז:

"הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה - כי נודע שבכל נס ונס שנעשו לאבותינו, כשתגיע העת הזאת נתעורר האור והשמחה הזאת, והעת הזאת מעוררת הקריאה לקרות בתורה עניין הנס. וכמו כן הקריאה מעוררת הזמן, למשל 'שבת שירה' הוא יומא דפגרא מפני שקורין השירה, הגם שלא היה הנס בשבת זו, רק מפני שקורין הפרשה הזאת נתעוררה השמחה והנס, וכן בשבת של עשרת הדברות - מפני שהקריאה מעורר הזמן כמו

17. שם ענייני תפילה אות כא.

18. 'כנסת ישראל' ווארשא תרס"ו, עמוד 12. וראה בספר 'נר ישראל' שהביא מכתבי הרי"ח בוקשטיין שאמר זה בשם הרה"ק רא"י מסדיגורה, וראה בספר 'בית אולפנא' ח"ב עמו' סה שהביא זה בשם הרה"ק רבי דוד משה מטשארטקוב.

שהזמן מעורר הקריאה. וזהו כוונת המשנה 'הקורא קריאת שמע מכאן ואילך' אע"פ שעבר הזמן 'לא הפסיד' מפני שהקריאה מעורר הזמן והוא כאדם הקורא בתורה כנ"ל¹⁹

וראה בספר 'עבודת הלויים' – אור הגנוז²⁰ שהביא עניין זה, אף הוא בשם הרה"ק ממזבז, ושילבו יחד עם מעשה נורא על קריאת המגילה בחג הפסח, כדוגמת מה שהבאנו לעיל מהרה"ק מספינקא:

"הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה. הקשה הרה"ק רבי ברוך ממעזבז ז"ל דלכאורה, וכי קורא בתורה הוא כל כך חמוץ? רק דנחזי אנו, הלא קריעת ים סוף היה בז' של פסח, ואנו קורין פרשת בשלח בחודש שבט; וכן עשרת הדברות ניתנו לנו בז' בסיון, ואנו קורין פרשת יתרו בחודש שבט. רק דבאותו העניין שאנו קורין בתורה אז נתעורר אותו הזמן.

ופעם אחת ראה הרה"ק רבי ישעיה מדינאוויץ ז"ל בליל ב' דפסח גזירה קשה על ישראל רח"ל, קרא תיכף את המגילה ונתבטלה הגזירה. וזהו שאמר 'הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה' שנתעורר הזמן שהיה אז, כן הקורא קריאת שמע לאחר מכן נתעורר הזמן של קריאת שמע".

מנהג הצדיקים בקידוש לבנה

ואטול רשות להציע כאן פיתרון מחודש להנהגה מעניינת שכבר נשמע בין החיים שנהגו בזה גדולי עולם, ואם יש שפקפקו בזה, הרי שעם יסוד נעלה זה המבואר עתה יעלה הדבר יפה.

ידוע העצה שנתנו מצוקי ארץ לקדש את הלבנה לאחר זמנה על ידי שקוראים את סדר הברכה מתוך הגמרא, וכפי שמצאנו בספר 'ישועות יעקב'²¹ אשר כותב שם נכדו הגאון רצ"ה אורנשטיין: "גדול אחד בדור שלפנינו אשר שת עצות בנפשו לקדש הלבנה ביום ט"ז... שלמד הלכה ז"ל בש"ס וכיון לצאת בזה ידי חובת הברכה".

ואם כי לא ידעתי לאיזה 'גדול אחד' הוא מתכוון, הנני להביא כמה וכמה 'מעשה רב' שמצאנו לנהוג כך. והכי נכבד הוא העדות הברורה על הרה"ק החוזה מלובלין שנהג כן וכפי שכתב הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב בספרו 'דרך פקודיך'²²: "אמרו לי מגידי אמת בשם אדמו"ר הרב מהריע"צ זצוק"ל באם לא נראית הלבנה בזמנה עד אחר אותו הזמן יאמר המימרא בגמרא (סנהדרין מב א) מאי מברך אמר רב יהודה בא"י אמ"ה אשר במאמרו וכו'".

19. 'בוצינא דנהורא' לבוב תר"מ, בלקוטים שבסוה"ס.

20. להחסידי רמ"מ רוזנשטיין מברדיטשוב, ליקוטי הש"ס ברכות.

21. אור"ח סי' תכו.

22. מ"ע ד, בהגהה

גם הגאון רבי אליהו פוסק הביא בשם הרה"ק רבי אברהם דוב מחמלניק וצדיקים נוספים שעשו כך²³: "ושמעתי שהה"ג המנוח מהרא"ד זצ"ל מחמלניק פתח הגמרא ולמד כל המימרא ואמר הברכה בשם ומלכות... ואני שמעתי ממגידי אמת שראו מצדיקים מפורסמים שהקילו וקדשו הלבנה אחר ט"ז גם כן, אך ספק לי אם על פי עצה הנ"ל בתוך הגמרא דרך לימוד".

וכן מקובל גם על הרה"ק האוהב ישראל מאפטא: "הרה"ק מאפטא קידש פעם בדיעבד את הלבנה בט"ו לחודש, באמרו מתוך הגמרא כבדרך לימוד כל הנוסח עם הברכות - כן מקובל שנעשה מעשה בסטרי"א²⁴

ממשיכים את הזמן

איברא שיש שלא הוה נחא להו מעצה זו, והאריכו לדון בחשש איסור ברכה לבטלה שיש בכגון דא ובאיסור אמירת האזכרות גם כשהוא בתוך הלימוד, ומה ראו על ככה אם כבר עבר זמן חיובו מעיקר הדין.

ולולי דמסתפינא הייתי דן לפני רבותינו בקרקע לומר אף לגבי קידוש לבנה את אותה החידוש שמצאנו כלפי קריאת שמע שלא בזמנה, וכשם שהגם שכבר עבר זמן קריאת שמע מכל מקום עצם הקריאה מעורר את הזמן כאדם הקורא בתורה כדי שזה ייחשב לזמנו, כך הוא הדין הלומד את סדר קידוש לבנה מתוך הגמרא מעורר את זמן קידוש לבנה כאילו הוא עדיין בתוך זמנו.

ובזה מתבאר שמה שהקפידו כל הני צדיקי עולם לברך את סדר קידוש לבנה דווקא מתוך הגמרא, לא היה זה מפני שבסדר הלימוד מותר לומר את האזכרות כי אכן מקום יש לפקפק בזה. ולא הייתה כוונתם כי אם שעל ידי שלומדים בגמרא את ענייני קידוש לבנה מתעורר להיות הזמן שלה, ולפיכך שפיר יכולים לומר בברכה.

חג השבועות - זמן מתן תורה?

ועוד רגע אדבר בו להוסיף ולהעיר שעם יסוד איתן זה מיושב כמין קושיית המגן אברהם הנודעה (או"ח סי' תצד) כלפי קביעת זמן חג השבועות שהיא ביום ו' סיון, בעוד שאנן קיימא לן שהתורה ניתנה ביום ז' בסיון, ואם כן – מקשה המגן אברהם – כיצד אנו אומרים על חג השבועות שהוא 'זמן מתן תורתנו'.

23. שו"ת 'מור ואהלות' אוהל ברכות והודאות סי' נא.

24. ילקוט 'אוהב ישראל' הליכות ומנהגים אות מ; אך יעוין בספר 'נוצר חסד' להרה"ק מקומרנא אבות פ"ד מ"ד. וכך נהגו במקהלות החסידים, וראה מה שפסק כן בשו"ת 'יגל יעקב' (או"ח סי' ס), ומה שתיאר בשו"ת 'עני בן פחמא' (או"ח סי' כא) את מה שראה אצל הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר.

תירוצים הרבה נאמרו על קושיה זו, בהלכה ובאגדה בדרוש ובחסידות, אולם רעיון חסידי זה שהקריאה מעורר את הזמן גם שהוא אינו זמנו כלל, מיישב לנו את הקושיה בפנים מסבירות וכמין חומר: אכן זמן מתן תורה אינו אלא כי אם בשבעה לחודש ולא בשישה לחודש שבו אנו חוגגים את חג השבועות, אלא שמכיוון שאנו עוסקים ביום זה בענייני מתן תורה, קוראים בתורה בפרשה זו ולומדים את התורה שבכתב ושבכל פה הקשורים לזה – הרי שהקריאה מעורר את הזמן וזה נחשב כאילו אכן יום זה הוא יום שבו ניתנה תורה לישראל.

ובכוננה תחילה נעשה עניין זה כלפי 'זמן מתן תורתנו' כדי ללמדנו את עוצם מעלת וסגולת התורה, שיש בכוח לימודה להשפיע ולהמשיך את מהותה עד כדי כך שהקריאה תעורר את הזמן כאילו זה הוא הזמן עצמו.

הלימוד הוא כאילו אירע בפועל

לא זו בלבד שהקריאה מעוררת וממשיכה את הזמן אלא יש בכוחה להביא את הלומד לחוות מחדש את אירועי אותם הימים וכאילו הם מתרחשים זה עתה, על כל המשתמע מכך

וכך מחדש רבינו השפת אמת²⁵ שהלומד את פרשיות גלות ויציאת מצרים נחשב לו לימוד זה כאילו הוא עצמו התייסר בגלות ובשיעבוד. מחמת כן, הרי שגם אם ייסורים היו צריכים לבוא עליו הרי הוא נפטר מהם על ידי שהוא לומד את הייסורים שסבלו בני ישראל במצרים.

למעשה – מטעים השפת אמת – אין לך אדם מישראל שהוא בן חורין מעונש הגלות והייסורים. כל אחד חייב לסבול זאת, שהרי תכליתו של האדם בעולמו הוא לקבל את התורה ולעסוק בה, ותנאי קודם למעשה הוא הזדככות הגוף בייסורים כהכנה וכתיקון שיהיה האדם ראוי לקבל את התורה.

וזאת למדנו מדברי המדרש (שמות רבה א א): "אתה מוצא שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולם לא נתנם להם אלא על ידי יסורין: התורה, וארץ ישראל, וחיי עולם הבא". ולכן לא ניתנה התורה לכללות בני ישראל אלא רק לאחר שנתמרקו וטוהרו על ידי הייסורים של גלות מצרים, וכך בדיוק הוא בכל נפש מישראל – שהייסורים שהוא עובר הם ההכנה אצלו לקבלת התורה.

אלא שהקב"ה הקדים רפואה למכה, ובכך שכבר היו הייסורים של גלות מצרים שהקב"ה גאלנו מהם, הרי שבזה ניתנת העצה שבה יכול האדם להציל את עצמו מהייסורים: על ידי שיספר וילמד את התורה של גלות ויציאת מצרים, ובכך יעלה עליו הכתוב כאילו הוא בעצמו סבל את אותם הייסורים.

וזהו שאמר הכתוב (שמות י ב): "וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְּנֶךְ וּבֵן בְּנֶךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתְנִי אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בָם וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה'" – ידיעת ה' היינו התורה הקדושה, ועל זה אומרת התורה שהדרך הטובה ביותר להגיע לידיעת ה' ולקנייני התורה, בלי ייסורים, היא על ידי סיפור נסי יציאת מצרים.

א"ח"ח 1234567

והסיבה שאכן הסיפור ביציאת מצרים הוא כמו שהדבר התרחש במציאות – מסביר השפת אמת: "אכן על ידי הסיפור ביציאת מצרים זוכין לתורה בלא יסורין בפועל ממש. וזהו שנעשה תורה מכל מעשה מצרים שכן הוא בחינת התורה לעולם, כדאיתא זאת התורה לעולה כו' כל העוסק בפרשת עולה חטאת כאילו הקריב, כן הוא בפרשיות סיפורי יציאת מצרים שהעוסק בהם כאילו עבר עליו הגלות".

הלומד את פרשיות הגלות

רבותינו הקדושים לבית גור הפליאו מאוד את חידושו זה של השפת אמת, הרבו לחזור עליו ולצטטו, ואף הציבו אותו כיסוד לרעיון דומה: אנו מוצאים בתורה שפרשת הרוצח בשגגה החייב גלות חוזרת ונכפלת בתורה כמה פעמים, והדבר כמובן צריך הסבר לשם מה באה כפילות זו.

אלא, כמו בגלות מצרים כך גם בגלות הרוצח בשגגה, וכשם שהלומד את פרשיות גלות מצרים נחשב לו כאילו עבר גלות זו ושוב אין הוא צריך להגיע לכך בפועל, כך הוא גם בגלות הרוצח בשגגה, שכל הלומד את פרשיות אלו נחשב לו כאילו הוא אכן יצא לגלות.

לכן חוזרת התורה על פרשיות אלו כמה וכמה פעמים, לבלתי ידח ממנו נידח, ובכל פעם ובכל זמן שילמדו את פרשה זו תצילם התורה מחובת הגלות בפועל. ודי לחכימא ברמיזא כי עניין הרציחה בשוגג שהוא עוון פלילי ביותר אין הכוונה דווקא על רציחה שיקום האדם על חבירו ורצחו נפש, אלא רשתו של עוון זה פרוסה על הכל, והתורה נתנה לנו תיקון על זאת בפרשיות אלו של הגלות.

העוסק בפרשת התוכחה והייסורים

ומצאנו כעין דברי השפת אמת גם במשנתו של הרה"ק רבי יהושע מבעלזא אשר דיבר בקדשו שכל דברי התוכחות הכתובים בתורה, אין הכוונה והתכלית ח"ו שיהיה כן בפועל, אלא כשלומדים ומתבוננים בפרשיות התוכחה והייסורים, ובאים בכך לפחד ה' וידו החזקה, אזי נחשב כאילו היה זה בפועל.

הוסיף על כך בנו הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא ופירש בזה את הפסוק (דברים לא א): "וַיִּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל", אותו תרגם יונתן: "וַאֲזַל מֹשֶׁה

לְמִשְׁכַּן בֵּית אוֹלֶפֶנָּא וּמִלֵּיל יַת פִּתְגָמֵי הָאֲלִין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא צָרִיךְ בִּיאור: לשם מה היה צריך משה ללכת אל בית המדרש כדי לומר את דבריו אלו.

ועוד צריך ביאור המשך הכתובים שם, שנאמר (שם יט): "וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל" ופירש רש"י מה היא שירה זאת: "האזינו השמים עד וכפר אדמתו עמו", ולכאורה מדוע פסוקים אלו שכתובים בהם דברי תוכחה קשים ביותר נקראים שירה.

אלא הסביר המהרי"ד מבעלזא שלפי היסוד האמור שהלימוד בתורת התוכחה והייסורים הרי זה כאילו שהיה זה בפועל, אתי שפיר מה שאמר הפסוק שהתוכחה נקראת שירה וזאת מחמת 'ולמדה את בני ישראל' – על ידי לימוד התורה, ובזה נפעל שלא יהא כי אם 'שימה בפה' ולא במציאות ח"ו.

וזהו מה שתרגם יונתן שמשו הלך לבית המדרש לומר את תוכחתו, שהוא בא בזה לרמז לישראל שהתכלית הנרצית היא שעל ידי הלימוד יהיה זה כאילו היה בפועל.

אשריו לאדם שייסורים באים עליו

ומה ימתק לפרש עם דברי השפת אמת ומהר"י מבעלזא את דברי המדרש הנודעים בפרשת מקץ (ב"ר צב א): "אמר ליה רבי אלכסנדר: אין לך אדם בלא יסורים, אשריו לאדם שייסורים באים עליו מן התורה שנאמר ומתורתך תלמדנו".

והנה בפשטות אין כוונת המדרש אלא לאדם היגע ועמל בתורה מתוך הדחק והצער, ומנוד שינה מעיניו כדי להוסיף בשקידת התורה, שאשרי ואשרי חלקו שזכה ליסורים של אהבה אלו, שבכך הוא ניצול מיסורים אחרים.

אולם לפי מה שחידשו השפת אמת ומהר"י מבעלזא שכל העוסק בתורת ייסורים נחשב לו כאילו הייסורים באו עליו בפועל והוא ניצול מהם בכוח התורה – הרי שלכך נתכוון המדרש: אין לך אדם בלא ייסורים, כי בוודאי כך הוא סדר העולם שאין לך מי שניצול מהייסורים, אולם המדרש מוסיף ומשכילך שאשרי החכם העוסק בתורת הייסורים בתורה, שהייסורים באים עליו מן התורה ולא בפועל ח"ו.

תכלה שנה וקללותיה

ואף זאת נענה ונאמר לפרש בזה את דברי הגמרא במסכת מגילה (דף לא ב): "תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא, אמר אביי ואיתימא ריש לקיש: כדי שתכלה השנה וקללותיה".

ורבותינו המפרשים הסבירו שטעם התקנה היא כדי להרחיק את פרשיות הקללות מראשי השנה, כרמז שעל ידי זה תכלה שנה וקללותיה.

[1234567]

אולם להאמור ייתכן לומר ביתר שאת וביתר עוז, שאכן על ידי הקריאה בתורה של פרשיות הקללות, בזה עצמו מכלים ומבטלים את קללות השנה, שכן סגולת הלימוד של עניינים אלו פועלת שהם לא יהיו צריכים להיות בפועל.

[1234567]

יתלה בביטול תורה

ובכל האמור גם יתורץ היטב קושייתם המפורסמת של המפרשים על דברי הגמרא במסכת ברכות²⁶: "אמר רבא ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שיסורין באין עליו - **יפשפש במעשיו... פשפש ולא מצא - יתלה בביטול תורה**, שנאמר (תהלים צד יב) 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו'" - אשר לכאורה אם יש לו לתלות בביטול תורה כיצד ייתכן שהוא פשפש במעשיו ולא מצא עוון זה, וכי קלה היא בעיניו עוון חמור זה של ביטול תורה.

ולהאמור עתה שהעוסק בתורת יסורים ניצול מהייסורים בפועל יש לפרש כמין חומר, שבוודאי אין הלזה חשוד על ביטול תורה כפשוטו, שכן זאת בוודאי שהיה עליו לפשפש ולמצוא, ובוודאי שאדם זה שפשפש ולא מצא הוא עוסק בתורה מבלי לבטלה ח"ו. אלא שזאת אומרים לו חז"ל, שהיה לו לתלות בביטול תורה של ענייני הייסורים - שלא עסק בתורה זו ובכך לא ניצול בכוח התורה.

בקבלה מבעלי רוח הקודש

ובעיקר הדברים השווה גם עם דברי הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב הכותב בספרו 'אגרא דכלה'²⁷ "דהנה כתבו רבותינו הקדושים צדיקי דורותינו בקבלה מבעלי רוח הקודש: כאשר יצטרך אדם לאיזה ישועה כגון לרפואה ולהצלחה ולעבור במצולות ים מבלי מכשול, אזי יזכור במו פיו מעין אותן הניסים בכיוצא בזה שנעשו לצדיקי הדורות לרבים או ליחיד".

וכנראה שלא הייתה כוונתו אלא לדברי הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק הכותב בספרו 'נועם אלימלך'²⁸: "ולמען תספר באזני בנך - היות כשהקדוש ברוך הוא ברחמיו עושה נס לישראל פעם אחת ונוקם להם מאויביהם אז נתעוררו הרחמים ומועיל אפילו לעתיד בכל דור כשישראל צריכין להנקם מאיזה שונא העומד עליהם להכבידם בעול שררה או מלך, אז הקדוש ברוך הוא עושה נקמה בו כיון שכבר נתעוררו אותן הרחמים בענין כזה. וזהו 'ולמען תספר כו' אשר התעללתי במצרים' וכשתספרו זאת תעוררו אותם הרחמים וינקם לכם מאויביכם לבל יוכלו היצר לכם כלל והבן".

26. ה א.

27. פרשת עקב עה"פ כי תאמר בלבבך.

28. פרשת בא.

והוסיף הרה"ק מדינוב, בהמשך דבריו דלעיל, וחידש על כך דבר נורא בפירוש הפסוק (דברים ז יז-יח): "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם. לא תירא מהם זכר תזכר את אשר עשה ה' אלהיך לפרעה ולכל מצרים" – שהזכרה של סיפור יציאת מצרים הוא סגולה להינצל מכל צרה הבאה מהגויים, ולאו דווקא מצרות כעין יציאת מצרים.

ובזה יישב כמין חומר את דברי המדרש (אסתר רבה ט ב) שיועצי המן עצו לו שיעשה עץ לתלות את מרדכי, כי בשאר העניינים כבר נעשו ניסים לישראל: באש ניצלו חנניה מישאל ועזריה, ובמים ניצלו ביציאתם ממצרים וכן על זה הדרך, ע"ש.

"דקשה על זה וכי טפשים היו, הלא כל מי שיש לו מוח בקדקדו יבין וישיכל מי שיכולת בידו להציל ממים ואש וחרב וחנית, הוא יכול להציל מתליה. אך לפי מה שכתבנו יונה דהנה הם היו קליפות גדולות, והיו יודעים שנתחייבו אותו הדור והיה בידם מעט זכיות, רק ידעו שעל ידי סיפורי הניסים בכיוצא בענין יושעו לעין כל אפילו בזולת זכיות, ועל כן ביררו דבר כזה שאי אפשר להם לספר מעין המאורע".

אולם האמת היא שלא ידעו שנס יציאת מצרים כולל את כל הניסים ועל ידי זה יכולים להנצל מכל צרה וצוקה – "והתורה הקדושה המייעצת לישראל בחכמה צותה אותנו בכאן לספר ולזכור ביציאת מצרים, שהוא כלל כל הניסים ואפילו יארע ח"ו דבר חדש, הכל היה נס דוגמתו ביציאת מצרים, ועל ידי זה יפלו אויביהם בהשמד וכלה לאין מרפא, אמר כן יאמר השם".

ואם כי יסוד דברי הרה"ק מליזענסק ומדינוב הוא ברעיון שונה, שאם נפתח הפתח אזי בניקל יותר שייעשה הנס פעם נוספת ואין מקום כאן להאריך בזה, הרי שאף זאת מצאנו בדבריהם שהדרך להשפיע את הנס הוא על ידי שמספרים ביציאת מצרים, ולימוד זה הוא משפיע את הרחמים מן השמים.

התורה מקשרת לשורש העליון

ובהבנת עומק הטעם כיצד אכן יש ביכולת לימוד התורה להשפיע את העניין הנלמד הגם שהוא אינו כלל בזמנו – יש להאריך הרבה, אך שורש הדבר מבואר בדברי הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר:

כל המושג של מגבלות הזמן אינו אלא כי אם הנהגה של צמצום השייכת רק בטבע הנוהג בעולם הזה, שכן בחומריות של העולם הזה לא ייתכן שיום פלוני יהיה למשל גם בחודש ניסן וגם בחודש תשרי.

ולמעשה ניתן לראות זאת בכל שלושת המרכיבים של 'עולם שנה נפש'. עולם זהו המימד של המקום – ואכן אין ביכולתו של אדם להיות בשני מקומות באותה העת ובאותו

הזמן, כי טבע העולם מגביל את האדם שאם הוא נמצא במקום פלוני הרי שהוא נמצא רק שם ולא במקום אחר. נפש זהו המימד של האדם – כל אדם הוא בריה בפני עצמו, וכמובן שבדרך הטבע אין שני בני אנוש מתכללים בגוף אחד.

וכך בדיוק זה גם ב'שנה' – המימד של הזמן. ההגבלה של הטבע אינה נותנת לאדם את האפשרות לשנות את העתים ולהחליף את הזמנים, כך שבזמן חג הפסח הוא לא נמצא בזמן חג הסוכות ובחנוכה הוא לא נמצא בפורים.

אולם בעולמות העליונים הקרובים לשורש העליון אין את כל אותם ההגבלות של עולם שנה ונפש, והדוגמא המפורסמת לכך היא מאליהו הנביא שיש ביכולתו להיות בכמה מקומות באותה העת ולדלג על המשוכה הטבעית של הגבלת המקום.

התורה הקדושה, שקדמה לבריאת העולם אין בה את כל ההגבלות הטבעיות המצויות בעולם הזה. ולכן יש ביכולתו של הלומד את התורה להתקרב לשורש העליון ולהתקשר עם העולמות העליונים שבהם לא קיימים הצמצומים של זמן ומקום.

לפיכך, יכול אדם בעיצומו של חג הפסח להמשיך עליו את אורות חג הסוכות על ידי שילמד את תורת חג הסוכות – הלימוד יקשר אותו עם השורש העליון שבו אין את המגבלה של הזמן ובכך הוא ישפיע לעצמו את האורות של העניין אותו הוא לומד.

הקריאה מעורר הזמן

אוצר החכמה

'אחד היה אברהם' – אומר הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב בספרו 'קדושת לוי'²⁹ – שהצליח לבלול אל תוך יום אחד את אורותיהם של שני זמנים נפרדים, חג הפסח ויום הכיפורים, וזאת על ידי שהיה לומד ומשפיע בשלימות את אורותיהם של ימים אלו.

אוצר החכמה

ואת הדברים מציב הקדושת לוי כיסוד לתירוץ סתירה מופלאה אותה הוא מצא אודות היום שבו מל אברהם אבינו את עצמו: שבפעם אחת מצאנו שאברהם אבינו מל עצמו בחג הפסח (ראה תוספות ראש השנה דף יא א ד"ה אלא) ובפעם אחרת מצאנו שביום הכיפורים הוא שמל אברהם עצמו³⁰.

אלא זאת עלינו לדעת כי לכל עת מזמני השנה יש את הבחינה המיוחדת אליו: "בראש חודש - הבחינה: מה שכל העולמות ממליכים על עצמם את הבורא ברוך הוא; ובפסח - הבחינה: מאהבת הבורא - מה שהברואים יש להם אהבת הבורא ברוך הוא; ובראש השנה - הבחינה: מה שכל העולמות יש להם יראה ופחד מהבורא ברוך הוא. ובשבועות וסוכות - בחינה אחת: שהברואים עושים מעשים נאים בכדי שהבורא ברוך הוא כביכול יהיה לו תענוג מעולמו".

29. פסח ד"ה מה.

30. ראה פרקי דרבי אליעזר פרק כט.

ולפיכך בכל עת שאדם מעורר את הבחינה העליונה השייכת למועד מסוים יכול הוא להשפיע את אורו אל אותו היום; כך למשל אם האדם מעורר בקרב את אהבת הבורא אזי הוא פועל בעולמות העליונים את מה שנפעל בפסח שעניינו אהבת הבורא.

אך גם קיימת הסתייגות: עניין זה כוחו יפה אך ורק כלפי העולמות העליונים, אולם בעולם העשייה אין אפשרות לומר שאדם שיתעורר בבחינה של אהבת הבורא יוכל לקבוע לעצמו אז את חג הפסח ככל משפטו וחוקתו. כל עוד ש'כל' בני ישראל עדיין לא נמצאים בבחינה זו שביום פלוני הם מתעוררים במידה זו של אהבת הבורא – עדיין אין זה נחשב כחג הפסח בעולם העשייה, מה שמביא את המסקנה הברורה שאין מקום לעשיית מצוות החג בימים אלו.

שני מועדים משתמשים ביום אחד

היחיד שיכול היה לנצל את האפשרות להשפיע את הבחינה העליונה של החג עד כדי כך שזה ייחשב אצלו כחג בפועל – הוא רק אברהם אבינו אשר עליו אומר הכתוב (יחזקאל לג כד) 'אחד היה אברהם' – אברהם אבינו היה יחיד בעולם שהכיר את בוראו ועבד לו, כך שכשהוא היה עובד את הקב"ה ומעורר למשל את הבחינה של אהבת הבורא, היה זה כאילו כל ישראל היו בבחינה זו, וגם בעולם העשייה היה נקבע שיום זה הוא חג הפסח. כך שלא זו בלבד שאברהם אבינו יכול היה לעשות לעצמו את החגים והזמנים באיזה יום מימות השנה שהיה חפץ, אלא יתירה על זאת: הוא גם יכול היה לקבוע שני ימים טובים באותו יום ממש, וגם בעולם העשייה! כך שאם היה לו ביום מסוים הן את הבחינה של אהבת הבורא שהיא עניין חג הפסח והן את הבחינה של יראת הבורא שהיא עניין יום הכיפורים, הרי שבאותו היום היו הן חג הפסח והן יום הכיפורים משמשים אצלו בערבוביה.

יום שכזה שבו עסק אברהם אבינו הן באהבת הבורא והן ביראת הבורא הוא היום שבו מל אברהם אבינו את עצמו, ולפיכך נאמנו הן דברי האומרים שהיה זה בחג הפסח והן דברי האומרים שהיה זה ביום הכיפורים.

שבת קודש - לא!

להשקפה זו שבה יכול הלימוד וההתבוננות לעורר ולהמשיך את הזמן – יש יוצא מן הכלל: שבת קודש! את השבת לא ניתן להמשיך אל ימות החול, בשונה משאר הזמנים כמו ראשי חודשים והמועדים שניתן להמשיכם אל כל זמן וזמן.

הלוא הגמרא במסכת פסחים³¹ מחדדת את ההבדל בין שבת שהיא 'קביעא וקיימא' לבין הימים טובים שבני ישראל הם שקובעים אותם. במילים אחרות: השבת היא 'איתערותא

דלעילא' – היום נקבע לפי הסדר שבמרומים, ואילו הימים טובים הם 'איתערותא דלתתא' – הימים נקבעים לפי מה שחכמי הדור קובעים.

לכן גם האפשרות להשפיע את מעלות היום אל זמנים אחרים אינה נמצאת כי אם בימים טובים שמיסוד מהותם הדבר תלוי בבני ישראל, ולא בשבתות שמיסוד מהותם הם תלויים בשמים ממעל. ורמז נאה לכך הוא מה שאצל יום טוב מצאנו את ההמשכיות של 'אסרו חג' כי אכן אדם יכול להמשיך את קדושת היום טוב גם לימי החול, ואילו בשבת אין מושג של 'אסרו שבת' כי הקדושה קבועה ועומדת דווקא ליום השביעי.

ובזה מתרץ הקדושת לוי את קושייתם הידועה של בעלי התוספות במסכת פסחים³² למה רק בשבת יש לברך על הבשמים מחמת הנשמה יתירה שמסתלקת באותה שעה ואילו ביום טוב אין מברכים; ואם תאמר שביום טוב אין נשמה יתירה, עדיין קשה מדוע במוצאי שבת החל ביום טוב גם לא מברכים על הבשמים.

ועל כך הוא עונה: ודאי שגם ביום טוב יש נשמה יתירה, ולכן במוצאי שבת החל ביום טוב אין מברכים על השמים כי הנשמה יתירה אינה מסתלקת, ובכל זאת דווקא במוצאי שבת מברכים על הבשמים ולא במוצאי יום טוב, והוא מחמת הרעיון המבואר עתה שיש בכוח האדם להמשיך את אור היום טוב גם אל ימות החול, כך שהנשמה יתירה יכולה להישאר בו; בשונה משבת שאת סגולתה לא ניתן להשפיע בימות החול, ולכן עם פרידת הנשמה יתירה מברכים על הבשמים.

עבידנא יומא טבא

ובמסילה זו שאפשר להשפיע את אור היום טוב על ידי לימוד המסכת שלה גם הולך הרה"ק ר' קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין בעל 'מאור ושמש' ³³ המקדים וקובע: "על ידי לימוד מסכתא, יש כוח ביד הצדיק למשוך איזה בחינה שירצה להמשיך; או בחינת פסח, או בחינת שבועות, או בחינת סוכות, או בחינת פורים - דוגמת יום טוב שממשיכים חסדים וטובות ורחמים גמורים על כנסת ישראל, או שאר מדות שצריכים להמשיך לכנסת ישראל - ודינים וגבורות לשונאי ישראל".

وهוא מוסיף שעניין זה נמצא במיוחד בסיום המסכת שבזה ממשיכים את המידה והעניין ממרומים לתועלת כלל ישראל. ובזה הוא מפרש את דברי הגמרא במסכת שבת³⁴: "אמר אביי: תיתי לי, דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן" – שעל ידי לימוד המסכת וסיומה הוא המשיך את אור והמידה העליונה של אותה המסכת,

32. קב ב ד"ה רב.

33. דברים, מאמרים מלוקטים.

34. קיח ב.

ואם היה נצרך לבני ישראל ישועה כמו ביצאת מצרים וחג הפסח – אזי על ידי סיום מסכת פסחים נמשך המידה העליונה של חג הפסח ונעשה כאילו אז הוא יום טוב גמור.

מסכת תענית לירידת גשמים

מתבאר לנו איפוא שסגולת הלימוד היא להשפיע את עניינה, וכמה דרגות נאמרו בזה: הראשון הוא באותו הזמן עצמו שהזמן מעורר את הקריאה והקריאה מעורר את הזמן; השני הוא בפרשת השבוע שהקריאה בתורה מעוררת את הזמן, והשלישי הוא בכל זמן שיהיה שיש בכוח הקריאה לעורר כאילו עתה זה הזמן, והרביעי הוא שבכוח הקריאה לעורר ולהשפיע לא רק את הזמן אלא גם את העניין הנקרא והנלמד.

ובזה נתנה ראש ונשובה למה שהבאנו בתחילת המאמר שהעיסוק בענייני הזהב כוחו יפה וסגולתו להביא ולהשפיע פרנסה, וכך הוא גם במסכתות של קידושין וכתובות שסגולתם לזיווג הגון – שאכן כל זה הוא בכוח לימוד התורה ובסגולתו להשפיע אל העולם את העניין הנלמד.

ויש להאריך הרבה בדוגמאות שונות על לימודים שמשפיעים את עניינם, אולם נציין בכאן עוד דוגמאות מספר שללמד על הכלל כולו יצאו.

זיל קרי בי רב שבכל עת שיש עצירת גשמים, בית דין מכריזים על תענית כדי לעורר רחמי שמים לירידת גשמים. והנה לפי האמור היה ראוי שיהיה בכוחה של לימוד מסכת תענית העוסקת בעניינים אלו לעורר רחמי שמים כדי שירדו גשמים. ואכן כך הוא – ומשמו של הרה"ק רבי פינחס מקוריץ מקובל שמסכת תענית סגולתה לירידת גשמים.

וכך הביא בספר 'אמרי פנחס'³⁵: "אמר בשם הרב ז"ל: הצדיקים הראשונים היה 'תורתן אומנתן'³⁶. פירוש: כשהיו מדברים איזה דבר היו פועלים הדבר ההוא. כמו שבזמן הרב ז"ל היה שכיח עצירת גשמים, ופעם אחת בליל שבת אחר הקידוש אמר הרב ז"ל: כתיב (ויקרא כו ד) 'ונתתי גשמיכם בעתם', פירש רש"י: בלילי שבתות, והטעם כי איתא בגמרא³⁷ 'אין הגשמים יורדים אלא אם כן נמחלו עוונותיהם של ישראל', ואיתא בגמרא³⁸ 'השומר שבת אפילו עובד עכו"ם מחול לו', לכך בשבת יורדין גשמים; ומיד כשגמר דבר זה התחיל לשפוך גשמים.

ואמר הוא ז"ל: שעתה בא לו סברא הגונה, שלכך הם פטורין מתפילה, כיוון שהם פועלים עם תורתם מה שצריך... עוד סיפר: שפעם אחת בא אל הרב ז"ל, ולמדו כולם

35. שער התורה אות יד.

36. ע' שבת דף יא א.

37. תענית ז, ב.

38. שבת קיח, ב.

[אוצר החכמה]

גמרא מסכת תענית, בעבור שהיה עצירת גשמים. ופתאום יצא הרב ז"ל ברעש גדול, להפסיק מללמוד מסכת הנ"ל, ופסקו ללמוד. וזה היה בט' ימים של אב, ואז הביאו מזה שמורה, ומהרו להכניס השמורה אל בית. ומיד כשגמרו להכניס, התחיל גשם שוטף. ואמר הרב ז"ל: תדעו שאם לא היינו מפסיקים ללמוד מסכת הנ"ל, לא היה לנו מזה שמורה בשנה זו!".

לעשות מהתורה - תפילה

ובתוך דבריו למדנו חידושים נפלאים, שלכן נקראים הצדיקים שהם 'תורתן אומנותן' כי על ידי לימוד התורה שלהם הם פועלים את העניין הנלמד כפי שאומן פועל את אומנותו במלאכתו. ועוד פירש בזה שלפיכך הם פטורים מהתפילה – כי בתורתם הם פועלים את כל מה שצריך.

ויש להסמיק לזה את מה שאמר הרה"ק רבי נחמן מברסלב³⁹: "ובפרט כשעושה מתורה תפילה, מזה נעשה שעשועים גדולים מאוד למעלה", ותלמידו הרה"ק רבי נתן כתב על זה בהקדמת ספר 'לקוטי תפילות': "רבינו זכרוננו לברכה הזהיר אותנו כמה פעמים, בכמה מיני לשונות: לעשות מהתורות תפלות. ואמר, שנעשה מזה שעשועים גדולים למעלה. ואמר, שעדין לא עלו שעשועים כאלה לפני השם יתברך כמו אלו השעשועים שנעשים מתפלות אלו שעושים מן התורות. ועוד דבר מזה כמה וכמה פעמים עם כמה וכמה בני אדם. אמנם לא באר הענין היטב, איך הייתה כונתו הקדושה בזה...".

ולאמור בדברי הרה"ק מקוריץ – הרי שייטכן לומר שכוונת הרה"ק מברסלב הייתה ללמוד בתורה לפי העניין הנצרך, וכגון לירידת גשמים את מסכת תענית ולפרנסה טובה את ענייני הזהב וכיוצא בזה, ועל ידי נעשה מהתורות תפילות – כי התורה פועלת בזה כמו התפילה.

סגולות נוספות

עוד ראה בספר 'שם משמאל'⁴⁰ שהאריך על הקשר בין לימוד סדר קדשים לטהרת וקדושת המחשבות.

וקרוב לזה גם כתב שם⁴¹ שעיקר התשובה הוא בעסק התורה, ובפרט במסכת יומא (וסוכה) "שכל דבריהם כגחלי אש בוערה ומסוגלים מאד לתשובה", וייתכן שאף עניין זה הוא כדרך האמור לאשר ענייני התשובה מבוארים במסכת יומא.

39. 'לקוטי מוהר"ן' תנינא סי' כה.

40. פרשת מקץ 'להתחלת חומש של בני אהרן ישראל יחיה'.

41. מועדים ש"ת תרע"ו.

היפך האמור לעיל

עד כה ראינו שיש בכוח התורה להשפיע את העניין הנלמד לטוב. וביותר, שגם עניינים שהמה היפך הטוב יש בכוחם להשפיע טוב, שכן על ידי שהאדם עוסק בתורת ייסורים ^{אמרי ח' 1234567} הרי הוא ניצול ואין הייסורים באים עליו בפועל, וכפי שהארכנו מדברי השפת אמת ומהר"י מבעלזא.

ולהשלמת העניין חובה עלינו להביא כאן את מה שמצאנו למרבה הפלא דברים הנראים לכאורה כמו ההיפך מכל האמור כאן, והוא שדווקא דברים טובים משפיעים את הטוב, אולם דברים שהם היפך הטוב ^{אמרי ח' 1234567} משפיעים למוטב רח"ל, וכדלהלן.

דבר זה קבלה בידינו שפעם אחת למדו בישיבתו הרוממה של רבינו הגה"ק החתם סופר שבפרשבורג את מסכת גיטין, ולמרבה הפלא – הכתה מגיפת הגיטין את בני הישיבה, והרבה מהתלמידים נתנו גיטי כריתות לנשותיהם. וראו בחוש שלא היה זה בדרך הטבע ^{אמרי ח' 1234567} כי אם מחמת שהלימוד הקדוש של החתם סופר עם תלמידיו השפיע לעולם את עניין הגיטין, ודין גרמא שתלמידיו שומעי לקחו קלטו את זאת ההארה והיא שהזיקה להם.

ואתה דע לך שמצאנו כעין דבר זה מפורש יוצא בכתובת ידו של רבינו החתם סופר הכותב להדיא כי מה שלמד הלכות אבילות הביא לו אבל אל תוך ביתו, רחמנא ליצלן.

כידוע ביום י"ז אדר תקפ"ב מתה עליו אמו הצדקנית מרת רייזיל, והנה מתברר כי לעת הזאת קיבל החתם סופר מחותנו גאון ישראל רבי עקיבא אייגר מכתב ובו משא ומתן הלכתי בהלכות אבילות. מיד כשהחתם סופר קיבל את האיגרת הוא נרתע לאחוריו ^{אמרי ח' 1234567} מקפידתו שלא לעסוק בהלכות אלו, וכסגולה שלא יזיק לו הוא אמר תיכף ומיד את הפסוק (תהלים קיט לט): "הֶעֱבַר חֲרַפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים", אך ללא הועיל כי הגיעה אליו השמועה על מות אימו.

מעניין לקרוא את לשון קדשו של החתם סופר כשהוא מתאר את עניין נורא זה, ובייחוד להיווכח בעובדה כי הוא לא מצא לנכון להעלים דבר זה מחותנו והוא פרש בפניו כשמלה את קושט הדברים.

את איגרתו⁴² הוא פותח בכבוד חמיו: "שלום ושמחת יום טוב וכל טוב לי"נ מורי חמי הגאון מופת הדור קדוש ישראל נזר תפארתינו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק כש"ת מה"ו עקיבא איגר נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא, יהא עמו שלום וכל אשר לו שלום וכל טוב".

ותיכף ומיד הוא ניגש לעניין זה: "יקרת קדושתו הגיעני, ובקראי בו שני קושיות בהלכות שמחות נרתעתי לאחורי כי גברא קפדנא אנא, ואמרתי 'העבר חרפתי אשר יגורתי כי

משפטיך טובים'. ואמנם שגגה יצאה מלפני השליט הגדול קדוש מו"ח הגאון נ"י, ונעשיתי אבל אם קודר שחותי ובאה אלי שמועה מאמי הצדקת זצ"ל תנצב"ה הכ"מ.

ובהתגולל בעפר קרני שבוע העברה עיינתי בדברי קדשו ותמול קמתי נתעוררתי היום להשיב ולצרף אליו כל מה שעיינתי בימים האלו, ומו"ח הגאון דלא קפיד ולא קפדינן בהדיה יעבור עיונו עליו בשובע שמחות, או יניח הדברים עד ט' באב שחל להיות בשבת הבע"ל ואם אולי בין כך יהפוך לששון ולשמחה אם כן גם יבולע המות לנצח ופשיטא דליכא תו קפידא".

ואת מכתבו הוא חותם: "ונקוה כימי צאתינו ממצרים יראנו נפלאות, ישמח מורי חמי הגאון נר ישראל בחג המצות בדיעות כנפשו הקדושה והטהורה ונפש א"נ חתנו כבנו דורש ש"ת. פרשבורג יום א' ב' ניסן תקפב"ל. משה"ק סופר מפפ"דמ".

דברים נוראים ומבהילים היוצאים מקן קולמוסא של רב האי גאון מדברנא דאומתיה, והם מדברים בעד עצמם שלימוד מסכת גיטין או ענייני אבלות אינו גורם להינצל מזה אלא אדרבה זה משפיע את עניינו למוטב – היפך הדברים האמורים לעיל.

מנהגים קדומים כהחתם סופר

למעשה אכן כבר ידוע על קיומו של מנהג עתיק וקדום שלא ללמוד את מסכת מועד קטן לפי שיש בו מהלכות אבילות. וכך כותב רבינו יהודה החסיד בעל 'ספר חסידים' נגד המקפידים על מנהג זה⁴³: "אהוב לך את המצוה הדומה למת מצוה שאין לה עוסקים, כגון שתראה מצוה בזויה או תורה שאין לה עוסקים, כגון... אם תראה שאין חוששים ללמוד מועד קטן ופרק מי שמתו אתה תלמדם ותקבל שכר גדול כנגד כולם כי הם דוגמת מת מצוה", וע"ש בהרחבת דבריו.

ומכלל לאו אתה שומע הן וממה שהוא שולל מנהג זה אתה למד על הנוהגים כך. ונראה ברור כי היו מקומות רבים בהם הקפידו שלא ללמוד את מסכת מועד קטן לפי שהיא עוסקת בהלכות אבילות.

ובדומה לכך מצאתי להגאון רבי חיים בנבנישתי בעל 'כנסת הגדולה' שבהוספותיו המאוחרות לספרו 'שיירי כנסת הגדולה'⁴⁴ הוא מביא את דברי רבינו יהודה החסיד ומוסיף עליהם: "אמר המאסף: ואני שמעתי בקושטא שנמנעין מלקרות ערובין ונדה ויבמות, מפני שראשי תיבותיהן עני".

43. סי' רסא.

44. שאלוניקי תקי"ז, יו"ד סי' רמה הגהות טור אות ג.

והרי זה מפורש כקפידתו של החתם סופר שלא ללמוד ולעסוק בעניינים שהם היפך הטוב כי סכנה יש בהם לאדם הלומדם⁴⁵.

החולקים על הנמנעים מללמוד

ברם מנהג זה שלא לדרוש במסכתות מסוימות – אותו הבאנו כמקור לדברי החתם סופר – הלוא כאמור רבינו יהודה החסיד אינו מסכים עם מנהג זה. ואף הגאון רבי רחמים נסים פאלאגי, תלמידו של בעל 'כנסת הגדולה', מביא את דברי רבו בספרו 'יפה ללב' (אזמיר תר"מ, ח"ג י"ד סי' רמו ס"ק יב) והוא אינו מסכים עם מנהג זה: "ואני אומר דאדרבא בקריאתם מציל עני - שניצול מן העניות, על דרך שאמרו בנטילת ידים דראשי תיבותיו: ע'ל נ'טילת י'דים - עני! כלומר, על ידי נטילת ידים והברכה ניצול מן העניות, אבל כשאינו נטול ואינו מברך נשאר עני כמו שכתב הרב הלבוש (באו"ח סי' קנח ס"ט)

45. אגב אורחא, עם מנהג קושטאי זה יכולים אנו להבין באופן חדש ונהיר את דברי הרמב"ם המוקשים (הלכות גזו"א פי"ד הי"ג) הכותב להסביר את מה שאמרו במסכת ב"מ (דף כג ב) שרבנן משנים במסכת: "כיצד, היה עוסק במסכת נדה ואמר במקואות אני שונה כדי שלא ישאלו אותו שאלות בענין נדה", ומפרש הלחם משנה: "כלומר כדי שלא יתבייש אם לא ידע להשיב".

ותמה עליו נוראות הגאון רבי ישעיה פיק: "וצריך ביאור, וכי מובטח הוא שלא ישאלוהו בעניין מקוואות – ואז גרוע גרע לשמירתו שבעניין מקוואות לא ידע ולא כלום" – אם כל הסיבה לשינוי הוא הרצון להימנע מבושה אם לא יידע להשיב הרי שהבעיה רק מתעצמת כשהוא אומר שהוא עוסק בהלכות מקוואות, כי אם במסכת נדה הוא לכל הפחות עוסק בזה ומסתבר שיש לו ידיעה מינימלית, הרי שבמקוואות הוא לא אמר למצוא את ידיו ורגליו בבית המדרש, ואוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה אם ישאלוהו בזה.

והנראה לומר דהנה מבואר בספר חסידים שם שגם הלומד את מה שנמנעים מללמוד אל יעסוק בזה בהרחבה ולא ידקדק בהם, ומכיוון שכן מובן להפליא דברי הרמב"ם, שאכן בזמנו של הרמב"ם היה המנהג נוהג אצל כולם שאין דורשים בהלכות נדה מחמת ההקפדה שהיא ממסכתות עניי, וכפי שהייתה מקובלת קפידה זו בקושטא, ולכן מותר לו לחכם העוסק במסכת זו לשנות ולומר שאינו עוסק בזה אלא במקוואות, כדי להציל עצמו שלא לדרוש במסכת זו.

לאמור, השינוי ממסכת נדה להלכות מקוואות אינו בא כדברי הלחם משנה – מחמת שהוא אינו יודע את מסכת נדה, כי אכן לא הועיל כלום בתקנתו כי ישאלוהו במקוואות ולא ידע, אלא דווקא כלפי מסכת זו והשינוי הוא מכוח אותה ההקפדה שלא לעסוק בזה.

ומעניין להשלים את הדברים עם מה שאמרו במסכת סנהדרין (דף צז א) שבעיר קושטא לא היו משנים כלל בדיבורם. וייתכן שלמרות שבני קושטא לא היו רוצים לעסוק במסכתות עניי בהרחבה, והיה מותר להם לשנות במסכת, בכל זאת המה לא שינו בדבריהם גם במקום שהותר להם, וזהו שבחם המיוחד.

ושמא ייתכן שבני קושטא היו אכן נמנעים לגמרי מלקרות מסכתות אלו, לא מיניה ולא מקצתיה, כי המה הרי לא היו משנים בדיבורם כלל, ואפילו במסכת שהותרה להם, כך שידעו שהם לא יוכלו להתחמק משואליהם על ידי שישנו בדבריהם, ומכיוון שלא רצו שתצא תקלה מתחת ידם העדיפו שלא ללמוד מסכתות אלו כלל; אולם במקומות אחרים לא נמנעו מלעסוק במסכתות עניי, כיון שעמדה בפניהם הברירה לשנות במסכת ודו"ק.

אוצר החכמה

הוצאה לאור

יעו"ש, דכוותה בעניין זה, וההוגה בהם עליהם נאמר 'אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' כי הן הם גופי הלכות שהם מצטרפות'.

ודו"ק ותשכח שסברתו זו של בעל 'פה ללב' היא למעשה אותה הסברה האמורה בדברינו לעיל שהעוסק בתורת יסורים הרי הוא ניצול מן היסורים, ולכך הוא הבין שגם על ידי העיסוק בענייני ע"ל נ'טילת ידים ניצולים מן העניות.

ובעניין זה יצוין להקדמת המחבר לספר 'טל חיים' (ריינהולד, עמ"ס מו"ק, למברג תרכ"ו) הכותב: "ועל דרך הלצה אמרתי כי גם זה הוא מעיקבות דמשיחא שלא רצו ללמוד מסכת מועד קטן, ועל כך אמר הכתוב 'דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד' ר"ל: שלא רצו לעשות מבוא למסכת מועד קטן".

ונמצא שהמקור למנהג החתם סופר מתוך אותם המנהגים הקדמוניים – אין בו כדי להסתמך עליו ולמנוע את הלימוד מעניינים שכיוצא בזה, שהרי הפוסקים אינם סבורים כך.

יש על כך הבטחה מיוחדת

ואינה ה' לידי למצוא דברים מפורשים בעניין זה של לימוד בעניינים שהם היפך הטוב - אצל הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב הכותב בספרו 'אגרא דכלה' (פרשת עקב ד"ה והסיר ה') כי ישנם חלאים רעים אשר מסוכנים לבוא ולקפוץ על המדבר והחושב בהם, כמו נגעים וצרעת שהטבע הוא שהמתבונן בהם ובעניינם הוא יכול להזיק לו ולהדבק בו.

והנה דיני נגעים ותורת הצרעת הלוא המה תורה שלימה והן גופי הלכות, וכדי להבין את עניינם על בוריים יש על האדם להעמיק בהם ולפלפל בכל המסתעף מזה, ויכול האדם להתיירא שמא הדבר יזיק לו.

ועל זה הוא מפרש שהתורה הקדושה מבטיחה לנו שהעוסק בתורה זו אין לו לחשוש מכלום ולא יהא שום נזק או צער נגרם על ידי לימוד התורה, וע"ש בדבריו כי נעמו על מהות הרפואה שישלח השי"ת ובמה שפירש בזה כמין חומר מקרא שכתוב שם.

סוף דבר

נמצא איפוא כי אין אתנו יודע עד מה לפרש ולהבין את מנהגו של החתם סופר, כי אכן לא נתקבל כלל מנהג זה. ומלבד זה שאנו מובטחים – כדברי הרה"ק מדינוב – שאין כל נזק בא לאדם מדברי התורה, הרי שמדברי השפת אמת ומהר"י מבעלזא למדנו עוד יותר, שאדרבה סגולה יש בהם להינצל מכל אותם העניינים.

וכפי הנראה אין זה אלא לפי שבשורש נשמתו של החתם סופר היה 'גברא קפדנא' כפי שהעיד על עצמו, ואילו אנחנו שאין אנו מקפידים הרי שלא זו בלבד שאין אנו ניזוקים אלא אדרבה סגולה גדולה יש בזה להינצל מכל רע, ואך טוב וחסד ירדפנו כל הימים.